

Tristan en Isolde

het klassieke liefdesverhaal

Het was volmaakte trouw,
liefde met de geur van balsemkruid
die door het lichaam en de ziel
een diepe gelukzaligheid brengt
en die vuur geeft aan hart en geest:
dat was hun volmaakte voedsel.

Gottfried von Strassbourg,
Tristan und Isolde, ANNO 1210

Inhoud

Inleiding	9
1	Tristan en Rohalt 13
2	Morholt van Ierland 24
3	De jonkvrouw met de gouden haren 34
4	De liefdesdrank 50
5	Brangiens trouw 57
6	Onder de pijnboom 66
7	De dwerg Frocin 78
8	De ontsnapping 85
9	Het woud van Morois 96
10	Ogrin de kluizenaar 107
11	De ring van jaspis 113
12	De 'gloeiend ijzer'-proef 122
13	De roep van de nachtegaal 130
14	Het toverbelletje 138
15	Isolde met de blanke handen 143
16	Kaherdin de wapenbroeder 153
17	Het afscheid van Dinas 160
18	Tristan de waanzinnige 170
19	Het zwarte zeil 185

Inleiding

Het verhaal van Tristan en Isolde dat in dit boek wordt verteld, vindt zijn oorsprong in de middeleeuwen, dus zo'n duizend tot vijftienhonderd jaar geleden. Het gebied waar het verhaal zich afspeelt beslaat voornamelijk Ierland, de landstreken Cornwall, Schotland en Wales in Engeland en Bretagne in Frankrijk. Maar ook wordt zijdelings ons eigen Friesland genoemd, waarmee toen veelvuldig handel werd gedreven.

IN CORNWALL, WALES, BRETAGNE EN IERLAND heeft men waarschijnlijk dezelfde taal gesproken: het Keltisch ofwel het Gaelisch.¹ Dit was de taal van de Kelten, een groep losse stammen en volken die verspreid over een groot deel van Europa woonden. In het westelijke gebied van Europa, waar dit verhaal zich afspeelt, wisten zij eeuwenlang te overleven, ondanks de overweldigende militaire macht van de Romeinen.

Tristan en Isolde is niet zomaar een verzonnen romantisch sprookje, maar een oud volksverhaal, dat van generatie op generatie overgeleverd werd. Aanvankelijk moeten rondtrekkende minstrelen (een soort muzikanten en zangers-vertellers) het hebben verspreid. We noemen vertellingen als Tristan en Isolde ook wel sagen, aangezien ze van oorsprong een kern van historische waarheid bezitten.

Deze in de middeleeuwen zeer populaire sage werd overigens pas later opschreven, toen rond de hoven van de adel een grote vraag naar amusement ontstond en de boekenverspreiding in Europa op gang kwam. De

---

¹ Tristan is een van oorsprong 'Pictische' held. De Picten leefden in het uiterste noorden van het Britse eiland, grofweg in het gebied dat nu Schotland heet.

---

eerste schriftelijke versie van het verhaal stamt uit het jaar 1170 en is afkomstig van Thomas d'Angleterre of Thomas van Bretagne, zoals hij ook wel wordt genoemd. Deze man was waarschijnlijk verbonden aan het Engelse koningshof. Hij schreef het verhaal met de hand (of liet dat doen?) in de vorm van verzen. Daarvan zijn nog zo'n 3000 regels overgebleven. In hetzelfde jaar verscheen een Duitstalige versie, eveneens in dichtvorm, opgetekend door ene Eilhart von Oberge.

Deze, en andere oude versies waarvan fragmenten zijn overgebleven, vertonen verschillen. Soms ontbreken er delen die in andere versies wel voorkomen of wordt het verhaal aan de tijdgeest aangepast en verfraaid. In 1485 werd de basis van het verhaal opgenomen in de zogenaamde Arthurlegenden, waarvan het beroemdste voorbeeld *Morte d'Arthur* van Thomas Malory (Engeland, ca. 1405-1471) is. Hij schreef dat boek tijdens een gevangenschap van 1460 tot 1461.

De inhoud van *Tristan en Isolde* is indirect terug te voeren op een Franse versie, waarin alle oude eerdere versies zijn samengebracht. De oorspronkelijk in verzen geschreven delen werden daarbij omgezet in proza. Die eerste prozaversie, geschreven door Joseph Bédier, een deskundige op het gebied van oude Franse literatuur, was bedoeld voor het grote publiek. Zijn bewerking werd gelijk een groot succes. Kort na de publicatie van de Franse editie verscheen ook een Nederlandse vertaling door Marie Loke in 1903. Op haar vertaling is deze moderne bewerking van *Tristan en Isolde* gebaseerd.

Tristan en Rohalt

Er leefde eens, heel lang geleden, een koning genaamd Mark. Hij heerste over een klein, maar roemrijk en machtig land genaamd Cornwall, dat we in onze tijden kunnen vinden in het uiterste zuidwesten van Engeland. Doordat het de mensen daar goed ging en ze om die reden veel bezittingen hadden, werden andere, armere stammen jaloers en namen de wapens op. Daardoor werd Cornwall voortdurend bedreigd door vijanden uit de omgeving.

HET WAS DAAROM DAT KONING MARK, op het moment dat deze geschiedenis begint, in oorlog was. Ryvalen, de koning van het veraf gelegen koninkrijk Leonois, hoorde dat en besloot zijn vriend te hulp te schieten. Hij riep zijn mannen op en stak met zijn schepen, die uitgerust waren als handels- en vissersboten, de zee over. Koning Mark was erg blij met deze plotselinge steun. Hij wilde zijn trouwe bondgenoot graag belonen en dacht na over de schat die hij hem zou kunnen schenken. Ryvalen had hem in korte tijd niet alleen van advies gediend, maar zelfs zijn leven gered. Maar het belangrijkste was natuurlijk dat hij samen met zijn eigen strijdmakkers en die van zijn vriend heel het land bevrijd had. De brutale vijand was er 'met de staart tussen de benen' vandoor gegaan. Als dank voor zijn trouw en daden, stelde koning Mark voor dat Ryvalen met zijn zus Blanchefleur mocht trouwen. Zo zouden beide rijken van Leonois en Cornwall eeuwig aan elkaar zijn verbonden, en waren de vriendschappelijke banden ook nog goed voor uitwisseling van goederen en kennis.

Blanchefleur was zo aantrekkelijk en lief, dat koning Ryvalen geen moment aarzelde. Zijn ogen hadden die van Blanchefleur allang gekruist en hij was op slag verliefd geworden. Het huwelijk liet dan ook niet lang op zich wachten.

Ze trouwden onder grote belangstelling. Zoals in die tijd gebruikelijk was, werd er veel aandacht besteed aan de plechtige inzegening en de godsdienstige rituele gebruiken. De trouwplechtigheid vond plaats in de kapel van het klooster van Tintagel, zoals het slot van koning Mark werd genoemd.

Het jonge stel kon van hun gelukkige huwelijksdagen helaas niet lang genieten. Na een paar maanden kwam er een bode over uit het land van koning Ryvalen. Hij was naar Tintagel gezonden om Ryvalen te smeken of hij zo spoedig mogelijk terug wilde keren. Het bleek namelijk dat zijn oude vijand Morgan zijn land in Leonois was binnengevallen en daar zijn burchten, boerderijen en dorpen had verwoest. Koning Ryvalen was woest. Maar hij was tegelijk ook zeer bezorgd, voornamelijk om de levens van zijn landgenoten die nu waren overgeleverd aan de wil van de wrede hertog Morgan. De koning liet zijn schepen bevoorraden met voedsel en manschappen en scheepte ook een extra hoeveelheid wapens in die hij van zijn vriend Mark gekregen had.

Wat moest hij nu met zijn geliefde Blanchefleur? Ze was enige maanden zwanger en haar achterlaten, zou misschien betekenen dat hij haar lange tijd niet zou zien. Zijn eigen rijk lag immers veel te ver weg om snel heen en weer te reizen. Hij besloot haar dan ook mee te nemen aan boord en over te brengen naar de burcht van maarschalk Rohalt. Rohalt stond bekend om zijn betrouwbaarheid en werd daarom wel 'Rohalt de Woordhouder' genoemd. Nadat hij zijn kasteel Kanoël bereikt had, aan de overkant van de zee, verzamelde hij zijn baronnen en andere strijdmakkers en trok ten oorlog tegen zijn aartsrivaal, hertog Morgan.

Blanchefleur, wiens naam 'witte bloem' betekent, was dus achtergebleven op de burcht Kanoël en moest haar tijd al wachtende doorbrengen. Ze wachtte echter tevergeefs. Op een dag kreeg ze het bericht van een teruggekeerde ridder dat hertog Morgan haar man op een verraderlijke manier gedood had. Ze kon niet huilen, zelfs niet meer spreken. Haar ledematen werden slap en lusteloos. Haar hele lichaam leek verlamd. Het was of haar ziel ernaar verlangde om zich te ontdoen van haar lichaam. Rohalt probeerde haar te troosten door een arm om haar heen te leggen en een zilveren kelk met helder water aan te bieden. Maar ze schudde zijn arm van haar schouders af en bleef somber voor zich uitkijken. Na een tijd vond Rohalt het genoeg en zei: 'Jonkvrouwe, wat heeft het voor zin om zo lang te rouwen om de dood van uw geliefde? Is het niet zo, dat iedereen die geboren wordt ook eens zal moeten sterven?'

Zij hoorde hem aan, maar ze wilde niet luisteren. Pas na drie dagen stond ze op en vertrok naar de plek waar haar geliefde gestorven was. Ze zorgde ervoor dat hij in een graf diep en waardig in de aarde werd gelegd, zodat hij aan zijn eeuwige en eervolle rust kon toekomen.

Blanchefleur was hoogzwanger en tijdens de nacht die volgde op de begrafenis kreeg ze haar weeën. Alsof het zo moest zijn werd haar zoontje de volgende morgen geboren. Ze voelde zich echter zwakker dan ooit. Ze nam hem wanhopig in haar beide armen, drukte hem licht tegen zich aan en zei: 'Zoon, ik heb zo lang naar jou verlangd en nu ik jou zie, beseft ik pas dat jij het mooiste geschenk bent dat ik van jouw vader Ryvalen heb kunnen krijgen. Ik ben hier gekomen terwijl ik triest was, en nog voel ik de triestheid mij omringen en in al die triestheid van vandaag kwam jij ter wereld. Daarom, omdat jij in die trieste wereld bent gekomen, zal dat je naam zijn: Tristan.'

Toen ze dat gezegd had, kustte ze haar zoon op zijn wangen en voorhoofd en pinkte ze een traan weg, die ze over haar wangen liet lopen, en zodra ze haar woorden uitgesproken had, stierf ze.

Rohalt de Woordhouder was niet van plan om de zoon van zijn kameraad aan zijn lot over te laten. Hij liet hem zogen door zijn eigen vrouw en dacht over de toekomst van de kleine Tristan na. Veel tijd was hem niet gegund. De burcht werd weldra belegerd door hertog Morgan en zijn mannen. Rohalt kon daar onmogelijk weerstand tegen bieden; de tegenstand was veel te groot. Hoewel hij een moedig man was, zou hij door overmoedig en onbezonnen te vechten het leven van anderen in gevaar brengen. Dat kon niet de bedoeling zijn en daarom gaf hij zich over. De maarschalk was zo slim om net te doen alsof Tristan zijn eigen zoon was. En in werkelijkheid was dat ook niet anders. Hij gaf hem kleren en voedsel en een hoop vaderlijke en liet hem opgroeien op de burcht van Kanoël, samen met zijn zonen.

Toen Tristan zeven jaar geworden was, was hij oud genoeg om klaar te zijn met zijn voogdessen, die hem al die jaren hadden opgevoed. Scholen bestonden nog niet in die tijd en daarom stelde Rohalt zijn schildknecht Gorneval aan als zijn leermeester. In korte tijd onderwees Gorneval hem alles wat een edelman diende te weten. Zo leerde hij hoe hij de lans, het schild en het zwaard moest hanteren, hoe hij de pees moest spannen van de boog en hoe hij de stenen werpschijf moest slingeren, maar ook hoe hij over brede sloten kon springen zonder een nat pak te halen.

Daarnaast waren er nog verscheidene andere zaken die Gorneval hem moest bijbrengen, zoals normen en waarden. Hij leerde dat het belangrijk was

om niet te liegen, om trouw te zijn aan een eenmaal gegeven woord en om de zwakken en armen te steunen. Hij leerde hem bovendien de 'schone kunsten' zoals het harpspel en het zingen van liederen. Ook paardrijden hoorde erbij en de kunst van het jagen. Zo was hij voorbereid op het leven aan het hof. Het kon niet anders of hij zou hier later de vruchten van plukken. Men kon dat al een beetje merken aan de wijze waarop hij, te midden van de jonge schildknapen, op zijn paard zat. De jonge edelman zat zo trots in het zadel, met zijn brede schouders en smalle heupen, dat je bijna zou denken dat hij één was met zijn wapens en zijn harnas en dat dit altijd zo was geweest.

Het was niet zo dat al zijn gedachten alleen maar bij zijn aangenomen zoon waren. Rohalt dacht stilletjes aan Ryvalen en Blanchefleur, de ouders die hun jeugd en schoonheid aan Tristan hadden geschonken. Rohalt beseftte dat Tristan niet alleen zijn aangenomen zoon was, maar ook de zoon van degene die hij trouw gediend had. Misschien was het juist daarom dat Rohalt hem met diezelfde eer en toewijding behandelde als hij bij Ryvalen, zijn heer, had gedaan.

Het vredige leven aan het hof van Rohalt werd ruw verstoord toen op een dag kooplieden uit Noorwegen aankwamen in Leonois. Zij lokten Tristan heimelijk naar hun schip om hem als rijke buit mee te voeren naar hun thuisland. Toen Rohalt erachter kwam wat er gebeurd was, was het al te laat. Het schip had koers gezet naar een onbekende bestemming. Aan boord had Tristan zich nog proberen te bevrijden, maar hoewel hij vocht als een leeuw, beseftte ook hij op een gegeven moment dat het te laat was. Hij bevond zich namelijk midden op zee en kon tegenover een overmacht aan zeelieden onmogelijk iets beginnen. Acht volle dagen en nachten voer hij op de wilde, open zee. Het schip werd van links naar rechts geslingerd, van voor naar achteren en opzij en weer terug, geheel gehuld in een dikke mantel van koude, vochtige mistflarden. Het was alsof de immense waterplas zich wilde verzetten tegen het onrecht dat Tristan was aangedaan.

Toen de mist na lange tijd enigszins opgetrokken was, ontdekten de zeelieden in de verte een kuststrook die bestond uit gevaarlijke klippen en rotsen. Aangezien de zee ruw tekeer ging, sloeg de schrik hen om het hart. Ze zouden met hun schip te pletter kunnen slaan als ze niet oppasten. De Noormannen, zoals de kooplieden uit Noorwegen werden genoemd, kregen berouw van hun daad. Ze zagen in dat de ontvoering van de onschuldige Tristan stuitte op verzet van de goden en dat ze de jongen in vrijheid moesten stellen. Ze lieten een sloepje van het schip naar beneden takelen en roeiden

Tristan naar de kust, waar een strook strand lag en waar ze gemakkelijk met hun boot naartoe konden varen. Tristan was nauwelijks uit de sloep gestapt of het weer begon te veranderen: de wind ging liggen, de mist trok op en de golven kwamen tot bedaren. Vanaf het strand keek Tristan het schip van de Noormannen na, dat langzaam een stipje aan de horizon werd, om ten slotte helemaal te verdwijnen.

Tristan kon met veel moeite en geduld tegen de rotswand op klimmen, die als een muur op het strand omhoog stak. Boven aangekomen zag hij een golvend landschap met heidevelden dat begrensd was door een groot bos. Juist toen hij in de richting van het bos liep, hoorde hij het geschal van een

jachthoorn en het geblaf van jachthonden. Hij bleef stokstijf staan. Het geluid deed hem onmiddellijk herinneren aan Gorneval, aan Rohalt, aan zijn vader en aan het land van Leonois. Even kreunde hij omdat hij besepte dat wat hem dierbaar was heel ver weg was. Toen zag hij plotseling – in de richting van het geluid – een edelhert draven dat op de vlucht was voor de groep jagers en honden. De jagers hadden het spoor met luid geroep en hoorngeschal gevolgd. Seconden later hadden de jachthonden zich met z'n allen vastgebeten in de huid van het hert. Het beest kon haar evenwicht niet houden en viel genadeloos op de knieën, worstelend om overeind te komen. Een van de jagers pakte zijn speer en doorstak het hert. De andere jagers stonden om

het strijdtoneel heen en bliezen op hun jachthoorns, ten teken van de overwinning. Tristan zag tot zijn opperste verbazing dat de jachtmeester met zijn mes diepe inkervingen maakte in de hals van het dier. Tristan dacht, dat hij de kop van het beest af wilde snijden.

‘Wat doet u daar, heer? Is het wel toegestaan om zo’n edel dier in stukken te snijden, alsof het een wild zwijn is? Is dat hier gebruikelijk?’ vroeg hij aan de jachtmeester.

‘Beste kerel,’ antwoordde de jachtmeester, ‘weet je dat dan niet? Ik snijd inderdaad eerst de kop eraf en vervolgens verdeel ik zijn lichaam in vier stukken. Die stukken hangen we aan onze zadelboog en dan brengen we die naar koning Mark, onze heer. Zo was het al sinds oude tijden en zo is het nog. De mannen van Cornwall houden deze traditie in ere, maar als jij een beter gebruik kent, neem dan dit mes en toon het ons. We willen graag van u leren, edele jongeling.’

Tristan knielde neer en haalde het mes tevoorschijn, dat aan zijn riem hing. Hij sneed de huid van het hert los van de romp en sneed het vlees in stukken. Zoals hij geleerd had, spaarde hij de ruggengraat en sneed hij zorgvuldig de stukken vlees af die aan zijn meester zou hebben toebehoord. De omstanders keken aandachtig en vol bewondering toe hoe Tristan deze kunst van het jagersvak verstond.

‘Vriend,’ sprak de jachtmeester, toen Tristan bijna klaar was, ‘dat hebt u mooi gedaan. Zeg me eens, in welke streek heeft u dat geleerd? Noem me uw naam en uw land, want ik brand van nieuwsgierigheid.’

‘Edele heer,’ sprak Tristan, ‘men noemt mij Tristan en dat jagersgebruik heb ik geleerd in het land van Leonois, waar ik vandaan kom.’

‘Tristan,’ zei de jachtmeester, ‘u hebt een voortreffelijke opvoeding genoten, zie ik wel; ik mag aannemen dat uw vader een rijke en machtige baron is?’

Hoewel Tristan gevleid was door de woorden van de jachtmeester, was hij op zijn hoede na zijn avontuur met de Noormannen, waarbij hij was verraden. Misschien waren deze jagers wel hetzelfde van plan, dacht hij. Laat ik maar voorzichtig zijn. Je weet het maar nooit.

‘Nee, heer,’ loog hij, ‘mijn vader is koopman van beroep. Ik heb zijn huis verlaten om mee te reizen op een schip. Ik wilde de wijde wereld in, handel drijven met verre landen en het leven leren kennen van de mensen daar.’

‘Wat verwonderlijk,’ sprak de jachtmeester verbaasd uit, ‘dat er een land bestaat waar kooplieden meer schijnen te weten dan de zonen van ridders, maar u zult wel gelijk hebben. Wellicht heeft u ons nog wel meer te vertellen.’